

N I PO S pro kulturu

Podmínky úspěšného mezigeneračního dialogu a přenosu kulturních hodnot v praxi

Obce, kultura a mezigenerační dialog II – konference k výzkumnému projektu
16. 12. 2020

PhDr. Jindřiška Gregoriniová

Klíčové faktory, jež jsou základem pro úspěšnou participaci seniorů na kultuře a fungující mezigenerační dialog a které zásadním způsobem ovlivňují stupeň kulturního potenciálu / kulturního rizika v místě:

Obec a její nástroje podpory kultury a participace seniorů

- Komunikace s občany, participace na veřejném životě obce
- Strategické dokumenty, koncepce a vize
- Veřejná podpora
- Aktivní zástupci obce

Kulturní potenciál

- Kulturní infrastruktura
- Tradice
- Kulturní aktivity

Aktivní občané v obci

- Aktivní jedinci a spolky
- Dobrovolnictví

Obec a její nástroje podpory kultury a participace seniorů

Komunikace s občany, participace na veřejném životě obce

Kvalitně zajištěná komunikace mezi místní samosprávou a občany je důležitá nejen pro kulturní participaci občanů a mezigenerační přenos kulturních hodnot, ale také pro celkovou spokojenost obyvatel s životem v obci. Zvyšuje informovanost občanů, posiluje jejich vztah k místu, kde žijí a zvyšuje jejich podíl na fungování obce a na rozhodování o veřejných věcech, a to i v případě seniorů v rámci oblasti kulturního a společenského života.

Komunikace by měla být obousměrná: obec občané

Doporučené komunikační kanály směrem k občanům:

Formální - místní tiskoviny, místní tv, rozhlas, internet, e-maily, FB, letáky, plakáty na vývěskách

Neformální - např. osobní pozvání při návštěvě spolku seniorů, neformální pozvání při náhodném setkání...aby se i starší občané cítili být „ve hře“ a součástí dění v obci.

Doporučené způsoby vzájemného sdílení informací:

Kulaté stoly, fóra a workshopy, rady seniorů, besedy s určitými skupinami občanů, setkávání se zástupci různých skupin a spolků, neformální setkávání

Získávání zpětné vazby:

Ankety a anketní lístky, dotazníky, výzkumné rozhovory, skupinové rozhovory, neformální setkání, korespondence

Neformální komunikace má význam především ve venkovských sídlech a malých městech, jelikož má možnost zasáhnout větší podíl obyvatel daného místa.

Je tedy žádoucí ji podporovat a usnadňovat ji, zejména neformálními setkáními zástupců samosprávy s občany, které se mohou spontánně uskutečňovat na různých místech.

Strategické dokumenty, koncepce a vize

Poznávejte svou obec, svůj region, jejich specifika, životní styl jeho obyvatel a jejich potřeby. To musí předcházet vizím a veškerému strategickému a komunitnímu plánování.

O oblasti kultury a kulturní politiky nelze přemýšlet izolovaně, je třeba ji vnímat v kontextu ostatních oblastí, tj. např. sociální, zdravotní či vzdělávací.

Strategické dokumenty ukazují, jak zástupci samosprávy pohlíží na kulturní život v obci a problematiku seniorů a jakými způsoby ho chtějí rozvíjet, jsou si vědomi problémů a jak je chtějí řešit.

Co do dokumentu zahrnout z hlediska kulturní participace seniorů a mezigeneračního přenosu?

1. Mít strategický dokument zaměřený na rozvoj obce v oblasti kultury (u venkovských sídel a malých měst mít alespoň samostatnou kapitolu v rámci hlavního strategického dokumentu).
2. Soustředit se v něm na kulturní participaci seniorů – odrazí se to do praxe např. při plánování kulturního kalendáře

3. Mít v dokumentu zmíněny kulturní akce a aktivity, které jsou vícegenerační a umožňují tak vzájemné setkávání se lidí z různých generací a přenos kulturních hodnot mezi nimi – **podporovat akce zaměřené na děti, tradiční akce.**
4. Mít v něm zakotvena pravidla veřejné podpory kultury (s ohledem na podporu kulturní participace seniorů a mezigeneračního dialogu)
5. Kromě dlouhodobé koncepce mít i krátkodobější plány – akční plány, plány kulturních akcí na daný rok

Tipy při tvorbě dokumentu:

- Zapojte zainteresované aktéry, využijte potenciálu obce, místních občanů - **vytvoření platformy přináší možnost pro jejich možnou budoucí spolupráci. Mohou tak vzniknout nová partnerství a případné nové projekty a kulturní aktivity.**
- Inspirujte se u ostatních – obce, kraje, ministerstva; konzultovat problematiku s ostatními. **Vždy je nutné si uvědomovat místní kontext.**

Veřejná podpora

Pro úspěšnou participaci seniorů na kultuře a životě obce se vyplatí nastavit systém veřejné podpory tak, aby stimuloval rozvoj pro-komunitních iniciativ, mezigeneračních a seniorských aktivit.

Přímá – obec zřizuje příspěvkové organizace; svěřuje tuto oblast útvarům, které jsou bez právní subjektivity přímou součástí veřejné správy; poskytuje veřejné dotace.

Nepřímá (nefinanční) - obec poskytuje zázemí a podmínky pro činnost spolků, pomáhá v oblasti propagace, zapůjčením techniky a prostor pro pořádání akcí pro veřejnost apod.

Na základě detailní znalosti místa je možné správně nastavit a zacílit podporu a tím výrazně stimuloval rozvoj kulturní participace seniorů a mezigenerační dialogu.

Obec jako poskytovatel veřejných dotací

Dotační a grantové programy jsou z hlediska velikosti obcí značně diferencované.

Venkovská sídla a malá města - nejčastější jeden typ dotace, navíc ne nutně určeným přímo na kulturu, ale obecně na podporu aktivit jednotlivých spolků.

S rostoucí velikostí obce a počtem a různorodostí potenciálních žadatelů vzrůstá i potřeba specifikovat přesněji oblast podpory.

- Vytvořte samostatný dotační titul pro oblast podpory participace seniorů a mezigeneračního dialogu v oblasti kultury.
- Spolupracujte a sdílejte informace s jednotlivými dotčenými odbory městského úřadu v rámci provázanosti tématu (sociální oblast, kulturní oblast, oblast komunitního rozvoje apod.)
- Maximálně využijte nepřímé (tj. nefinanční) podpory různých aktivit
- V případě podpory přímé (finanční) maximálně zjednodušte administrativu
- Zapojte místní aktéry (jednice či spolky) i do rozhodovacího procesu
- Přemýšlejte dlouhodobě o typech „výzev“, které by nejlépe vyšly vstříc potřebám a přáním místních kulturních aktérů.

Aktivní zástupci obce

Význam lokálních aktérů na úrovni obce je naprosto zásadní. Přirození formální i neformální lídři jsou schopni okolo sebe soustředit sociální, kulturní a společenské aktivity a zapojovat do řešení místních témat další obyvatele – další lokální aktéry. Platí přitom, že čím menší obec, tím viditelnější může být jejich vliv.

Neexistuje přitom univerzální návod, jeden postup na zajištění místního rozvoje a v žádném případě rozvoj v lokálních podmínkách nemůže definovat stát, ministerstva či kraje, ale právě místní aktéři.

Jaké jsou klíčové kompetence zástupců samosprávy pro rozvoj kulturní participace seniorů a mezigeneračního dialogu?

- Schopnost jasně formulovat svou vizi.
- Znalost prostředí (infrastruktura, kulturní tradice, existence spolků, věkové a profesní rozvrstvení, životní styl).

- Schopnost identifikovat v komunitě lídry jako přirozené iniciátory kulturních procesů a jejich podpory (je třeba je nejen vyhledat, ale zejména povzbuzovat a vybízet k aktivitě).
- Schopnost komunikovat s veřejností
- Schopnost získat prostředky z dalších veřejných zdrojů (kraj, ministerstva, evropské zdroje); schopnost oslovení místních firem jako sponzorů.
- Schopnost efektivního spravování přímo zřizovaných institucí (knihovny, kulturní domy, muzea apod., od postavení koncepce až po výběr statutárních orgánů).
- Schopnost nastavit spolupráci všech subjektů, které v procesu přenosu a kulturní participace seniorů působí, tj. vytvoření motivujícího, a nikoliv konkurenčního prostředí.

Vyvíjené aktivity by neměly stát a padat s osobami lídrů. Jejich nedílnou součástí by proto měla být souběžná institucionalizace, tzn.: zakotvit do strategických dokumentů obce vize jejího rozvoje, systém veřejné podpory a další rámcová či strukturální opatření v oblasti podpory mezigeneračního dialogu a kulturní participace seniorů.

- Vytvořte zvláštní pracovní pozici pro oblast seniorů . Může se jednat o místostarostu pro oblast seniorů (reálné už v obcích kolem 3 000 obyvatel), komunitního koordinátora či pracovníka pro volnočasové aktivity obyvatel včetně seniorů (spíše záležitost větších měst).

Kulturní potenciál - Kulturní infrastruktura

Do kulturní infrastruktury zahrnujeme jednotlivé objekty, soubory objektů a zařízení vytvořené člověkem, které mají zejména historickou a estetickou hodnotu a slouží výlučně nebo převážně realizaci veřejných kulturních služeb. K.i. je jedním ze základních pilířů kulturního potenciálu obce či místa.

Typy kulturní infrastruktury dle mezigeneračního transferu a kulturní participace seniorů:

- Kulturní a volnočasová zařízení (kulturní dům, kino, středisko volnočasové aktivity, knihovna, muzeum, galerie, divadlo)
- Sportovní zařízení a sportovní plochy (koupaliště, bazén, hřiště, dětské hřiště, sportovní hala, ostatní sportovní zařízení)
- Náboženská zařízení (kostel)
- Sociální zařízení (domov pro seniory, dům s pečovatelskou službou)
- Veřejná prostranství (využití - např. poutě, hudební festivaly, letní kina, jarmarky, folklorní slavnosti apod.).

Bez kulturní, sociální, sportovní infrastruktury není možné zajišťovat kulturní, sociální, sportovní nebo další aktivity a umožňovat tak kulturní participaci seniorů a mezigenerační dialog.

Co dělat, když je kulturní infrastruktura nedostatečná?

- Hledejte jiné možnosti, buďte kreativní.
- Využijte zasedací místnost nebo volné prostory na obecním úřadě
- Využijte prostory místní školy, ZUŠ, sokolovny apod.
- Využijte základní umělecké školy jako příklad dalšího prostoru určeného ke vzdělávání seniorů a mezigeneračnímu dialogu.
- Využijte kapacit zařízení pro seniory ve Vaší obci ke konání kulturních a vzdělávacích akcí.
- Využijte veřejný prostor.
- Při výstavbě nové kulturní infrastruktury zapojte místní aktéry a odbornou veřejnost do plánování a diskuse. Spolupracujte s místními aktéry, odbornou i širokou veřejností.
- Vytvořte podmínky pro setkávání obyvatel. Např. obecní kavárnu

Dostupnost kulturní infrastruktury

- standard fyzické dostupnosti – např. bezbariérový přístup do budovy a k budově
- standard územní dostupnosti – dobrá dostupnost místa, Senior taxi
- standard časové dostupnosti – pro seniory vhodný termín a hodina akce
- standard ekonomické dostupnosti – zvýhodněné vstupné
- standard obsahové dostupnosti - programovou nabídku přizpůsobte složení cílové skupiny dle jejich zájmu, věku apod.

Tradice

Kulturní aktivity včetně tradic jsou nedílnou součástí kulturní infrastruktury.

- Připomínejte, oživte, využijte historii a tradici, specifikum místa
- Využijte oslavy tradičních svátků (např. Vánoce, Velikonoce, masopust, hody, ad.) – základ, dobře čitelné pro každého, zapojte obec do přípravy.
- Budujte místní komunitu prostřednictvím akcí - Dny dětí, Dny rodiny, Noci kostelů, bezesporu i říjnový Mezinárodní den seniorů, významné dny z historie obce, připomenutí významných místních rodáků apod.
- Založte tradice nové, spojené např. s gastronomií, péčí o životní prostředí – sázení stromu, historické - průvody apod.
- Při pátrání po minulosti obce využijte místní seniory. Jsou často „živou kronikou“ obce, v níž žijí, mají k místu silný vztah, znají jeho minulost.
- Podporujte místní tradice a lidi, kteří se jim věnují.

Kulturní aktivity

- Pečlivě zmapujte a analyzujte kulturní aktivity, ve vaší v obci. **Úspěšný mezigenerační dialog musí vycházet z důvěrné znalosti „terénu“ obce.**

Jaká je věková struktura obyvatel? Jejich životní styl, kulturní potřeby a očekávání? Jaké akce navštěvují senioři?

Podnikejte potřebné kroky k tomu, aby obec fungovala jako společenství, v němž mají své místo všechny generace, tj. jako obec přátelská vůči svým obyvatelům.

Participace občanů na kultuře jako hybatel rozvoje přenosu a sdílení kulturních hodnot.

- a) **Pasivní participace (jedinec v roli příjemce) – konzumace kultury vysoké i většinové, např. návštěva hudebních koncertů všech žánrů, návštěva divadelních či tanečních představení, výstav apod., návštěva kulturních památek, besedy, četba; návštěva kulturních a společenských akcí (trhy, jarmarky, poutě apod.).**
- b) **Aktivní participace (jedinec v roli tvůrce a spolutvůrce) – aktivní účast na aktivitách uměleckých, sběratelských, vzdělávacích a dalších.**
- **Maximálně podpořte aktivní participaci občanů na (místní) kultuře, tj. maximálně zapojte místní aktivní jedince, spolky a instituce do přípravy a realizace kulturních akcí. Podporujte nové počiny v kultuře.**

Spolkový život významně přispívá k rozvoji místní komunity a může napomáhat začleňování skupin občanů ohrožených sociálním vyloučením, vč. seniorů.

Senioři mají obrovský potenciál – dejte jim prostor, aby jej mohli využít.
Je třeba identifikovat, zviditelnit a využít tyto znalosti a dovednosti.

Akce pro aktivní kulturní participaci seniorů

Jednogeneační akce určené pouze seniorům

- Pokud ve Vaší obci nefunguje seniorský spolek nebo o něm nevíte, pokuste se jej vyhledat či dopomoci jeho založení.
- Při organizaci akcí se zeptejte sami sebe, **co Vy byste rádi dělali za několik (desítek) let ve volném čase, kterého budete mít více? Byly by to...**
- Angažujte pro zpětnou vazbu a komunikaci ze strany seniorů bývalé zaměstnance obce seniorského věku.

Mezigenerační (rodinné) akce – výrazně přispívají k mezigeneračnímu dialogu a přenosu kulturních hodnot, akce kulturní i akce ne výlučně umělecké (gastronomie či péče o obec a její okolí např. komunitní zahrada).

- Podpořte umělecké aktivity v zařízeních pro seniory – **arteterapie, divadlo, literární tvorba aj.**
- Motivujte seniory, ať se sami podílí na přípravě a organizaci akcí.
- Spolupracujte s jinými subjekty ve Vaší obci (**např. škola, farnost**) i okolními obcemi (**výlety pro seniory**).

Aktivní jedinci a spolky - Aktivní občané v obci

Významnými aktéry v životě obce jsou vedle samosprávy a jí zřízených organizací také neziskové organizace - spolky, zapsané ústavy či obecně prospěšné společnosti.

- Podporujte pestrost spolkové činnosti. Identifikujte klíčové spolky (či další NNO) z hlediska jejich obecné prospěšnosti – dle dopadu jejich činnosti z hlediska poskytování veřejných kulturních služeb.
- Nezapomínejte na neformální dobrovolná uskupení (např. organizující sousedské slavnosti či dětské dny). Ne každá činnost vyžaduje právní formu anebo ne každý má potřebu sdružovat se oficiálně (např. i kvůli administrativní zátěži). Tyto iniciativy mají význam v budování komunity, podněcují další podobné iniciativy a mohou být podhoubím pro rozvoj spolkové činnosti, což je obzvláště důležité tam, kde se jí doposud příliš nedaří.
- Spolupracujte se zástupci podnikatelského sektoru - soukromé subjekty působící jak v oblasti kultury (pořadatelé akcí a provozovatelé kulturních zařízení, vydavatelé a nakladatelé atd.), tak i mimo kulturní sféru. Spolupráce s nimi může mít různou podobu (zapůjčení prostor a techniky, sponzoring).

Dobrovolnictví

Dobrovolnictví nemá v důsledku přerušené tradice v Česku takovou pozici jako např. v některých zemích západní Evropy, ale pro veřejnou správu i organizátory akcí znamená jednoznačný přínos: dobrovolnické aktivity (nejen v oblasti kultury) podněcují k přirozenému mezigeneračnímu transferu, budování dobrých mezilidských vztahů a místní komunity.

- **Neformální dobrovolnictví** - je pro obec velmi přínosné a je součástí každodenního života obyvatel - v obcích do 3 tisíc obyvatel se bez nich prakticky neobejde žádná akce.
- **Formální dobrovolnictví** - přítomno spíše u obcí nad 3 tisíce obyvatel. Tento typ dobrovolnictví je vázán na existenci dobrovolnického centra, dobrovolníci zapojují do dobrovolnictví prostřednictvím organizace (např. domov seniorů, knihovna, nemocnice, ekologické hnutí, středisko volného času).

Toto dobrovolnictví může být přítomno i v menších obcích, pokud je tam organizován dobrovolnický program v návaznosti na dobrovolnické centrum.

Dobrovolnictví ve strategických dokumentech - dobrovolnictví se tím „institucionalizuje“, obec ho bude podporovat, stane se přirozenou součástí aktivit v obci.

Dobrovolnictví v kultuře jako významný faktor mezigeneračního přenosu

Dobrovolnictví je nejlepší způsob, jak budovat dobré vztahy mezi generacemi, obyvateli obce, pocit sounáležitosti s místem, kde žijeme.

Senioři patří k těm nejaktivnějším a nejvěrnějším dobrovolníkům, obzvláště v oblasti kultury a umění.

- Podporujte dobrovolníky seniory i dobrovolnictví pro seniory (programy zaměřené na pomoc seniorům). Zapojení se do dobrovolnických aktivit přináší pocit seberealizace, senioři nemají pocit osamění, často po odchodu do důchodu nalézají nový smysl života.
- Podporujte mezigenerační dobrovolnické projekty, kdy se generace vzájemně obohacují zkušenostmi a zážitky a dochází tak k přirozenému sdílení kulturních hodnot.
- Jděte sami příkladem - starosta/starostka je aktivní dobrovolník - leader, který podněcuje ostatní představitele obce a zaměstnance k dobrovolnickým aktivitám.
- Zapojte se do firemního dobrovolnictví = Dobrovolnictví ve veřejné správě - obec zavede možnost pro své zaměstnance, aby trávili zpravidla jeden den v roce dobrovolnickými aktivitami. Vystoupí z prac. stereotypu, poznají organizace a jejich činnost z jiné pozice než od úředního stolu, teambuilding atd.

Co říci závěrem?

- Kultura neznamená pouze velké a tradiční akce, nýbrž i drobné aktivity pro malou komunitu obce. Důležité je, aby nebyly určeny jen pro jednu generaci, ale našly se v ní všechny generace.
- Kultura hraje zásadní roli při vytváření místních komunit. Zejména lokální kulturní aktivity jednoznačně přispívají k mezigeneračnímu sdílení a učení a mají velký potenciál pro sdílení a přenos kulturních hodnot z generace na generaci.
- K mezigeneračnímu dialogu a transferu nedochází pouze na místních kulturních akcích samotných, ale rovněž (a někdy především) v jejich širším kontextu – tedy nejen při organizaci akce, ale i v její návaznosti.
- V rámci pořádaných akcí je třeba věnovat kultuře více pozornosti a prostoru. Podporu zakotvit i do strategických dokumentů.

Pokud jsou zmíněné klíčové faktory přítomny, vzájemně provázány a veřejnou správou podporovány, vznikají dobré podmínky pro úspěšný mezigenerační dialog a přenos kulturních hodnot. Proto je žádoucí podporovat všechny tyto faktory, vnímat je jako celek a pravidelně vyhodnocovat jejich plnění.

Děkuji za pozornost.

NIPOS: Mgr. Robert Bargel, Mgr. Hana Bednářová, Mgr. Lucie Černá,
PhDr. Jindřiška Gregoriniová, Mgr. Jiří Lössl, Mgr. Kateřina Klementová, Ph.D., RNDr. Radim
Perlín, Ph.D., PhDr. Ing. Jaroslav Novák, CSc., Mgr. Andrea Zborníková

<https://www.nipos.cz/>